

UNITÁRIUS ÉLET

XXI. ÉVF. 2. SZÁM

1967. ÁPRILIS—JÚNIUS

A pünkösdi lélek műve hajdan és mai életünkben

„És megtelének mindnyájan Szent Lélekkel...” Apostolok Cselekedetei 2.4.

A tanítványok kis csoportja Jeruzsálemben gyülekezett össze. Lelkük telve volt Mesterük iránti szeretettel, fennkölt tanításainak szépségével s tettei életet és embertformáló erejének csodálatával. Lelkükben hordozták az őszinte vágyat Isten szándékainak megértése iránt, hiszen ott, a lélek mélységeiben érezték, hogy az isteni magasság valahol itt nyilatkoztatja ki magát az ember számára, ha...! S itt következik valami, ami élénk fényt vet az első pünkösdi események jelentőségére és értékére, s egyben jelzi az emberiségfejlődés nagy ívében azt az érdekes pontot, amikor valami olyan történik, ami eddig még nem történt.

Ők tizenketten, — Júdás helyett Mátyással kiegészülve — rálépnek egy addig még nem járt útra. Amikor együtt vannak Jeruzsálemben, a várakozás feszült állapota és szinte szárnyakat adó érzése tölti el lelküket. Érzik, hogy valaminek történnie kell. Ezt az érzésüket táplálja Jézus meghagyása: Elküldöm ténéktek a vigasztaló és bátori lelket, vagy: a szentlélek majd esztekbe juttatja mindazokat, amiket én mondtam néktek. Most tehát a várakozás pillanata a feszültség maximumát jelzi. S ebben az atmoszférába, lelküknek ebbe az állapotába „zendül” bele, tölti el egész valójukat a szentlélek valóságos ereje, — „És megtelének mindnyájan Szent Lélekkel...” Vége a várakozás feszült pillanatainak. Mostantól fogva tudják, nemcsak sejtik, mit kell cselekedniök. Nem cél nélkül, ki hogyan tudja alapon, hanem mindannyian egy célra törően, az evangéliumnak az emberi lelkekben való diadalra juttatásáért szólnak, tudnak szólni meggyőzően és cselekednek, mert tudnak cselekedni erővel. Megszületett a történelem nagy színpadán, magában az emberi világban, az emberi lelkek számára a közösség lelke. Ez egy egészen új isteni ajándék. Régebben is éltek különböző formában együtt

emberek ezrei és milliói. Nem kétséges azonban, hogy külső körülmények kényszerítették bele ezekben a formációkba az embereket, vagy pedig akarattól független törvényszerűségek, velünk született adottságok hatottak. Az első pünkösdi alkalmával arról van szó, hogy önként és szabadon vállalkoznak emberek, először tizenketten, majd háromezren, majd ötezen, majd millióan és millióan, egy olyan eszménynek a szolgálatára, amelyet úgy nevezünk, hogy krisztusi szeretet és élet. Létrejön, — az Unitárius Káté így fogalmazza — a világon bárhol élő keresztények lelki egyesülete. A pünkösdi lélek tehát egységesítő szellem. Megszületett egy újfajta közösségi lélek.

Mivel dicsekszik ma az ember?! Dicsekszik — joggal — az elért eredmények légióival. Az emberiség nagyrésze ma már hozzájut a betű felbecsülhetetlen áldásaihoz. Minden betű egy-egy világító mécses, a felvilágosítás, az öntudatosodás eszköze. Hozzájut egészségének védelméhez, hogy ép testben és ép lélekben dicsérhesse az Urat. Hozzájut a javak és a mindennapi életet könnyebbé tevő eszközöknek egész sokaságához, hogy valóban emberhez méltó életet éljen. Mindaddig, amíg ezeket a javakat és eszközöket felhasználjuk arra, hogy ezáltal maga az ember hívebben és teljesebben be tudja tölteni hivatását itt a földön, — rendben van minden. De ha életünknek a célja az, hogy javaim legyenek, kényelmemet szolgáló összkomfortom legyen, — elveszett maga az ember. Ebben az esetben szolgaként dolgozik. A csak magamért való munkálkodás biztos jele annak, hogy még nem vettem a szentlélek ajándékát.

Keresztény testvéreink, Unitárius híveink! nemes célok melegítsék át szívünket, igaz szándékok megvalósításán fáradozzék szellemünk és kezünk, olyanokon, amelyek mindenkinek jók, s mindenkinek igazságot, békét és megelégedést eredményeznek, s akkor kitöltetik rajtunk Isten szent lelkének ereje. Ebben a szellemben adjon Isten minékünk áldott pünkösdi ünnepeket.

Bence Márton

Arany János és Kriza János

Az idén márciusban volt 150 éve Arany János születésének, s méltó, hogy a nagy költő-tudós unitárius kapcsolatairól is megemlékezzünk. Érdekes véletlen, hogy Krizát éppen 18 évvel korábban választották akadémiai taggá (1841-ben), mint Aranyt, mégpedig elsősorban költészetéért, nem folklorista működése alapján, amelyről akkor még nem sokat tudtak Pesten. Kriza nem elégedvén meg lírai munkáival, felhagyott ezzel és egyházi gondjai, családjának növekedésével járó egyéb elfoglaltságai nem is sok időt hagytak erre. Annál értékesebbeket szedtetett össze gyűjtőmunkájával, népkölésünk kincseiből, egész Székelyföldről.

Mikor ismerhette meg Arany Krizát? Bizonyára az erdélyi lapokban 1858 után közölt népköltési anyagából, hiszen éppen ezért fordult az ő és Gyulai Pál figyelme a régi székely balladák felé s ezért kértek a Szépirodalmi Figyelőbe és a Koszorúba néhányat,

Levelezett is erről vele sokat Gyulai, mint Arany bizalmasa. (Kiadtuk 1956-ban, a Magvetőnél, két kötetben megjelent Kriza-hagyatékban, a II. köt. 407—435. lapjain).

Gondviselészerű véletlennek köszönhető, hogy az Akadémia és a Kisfaludy-Társaság iratainak, s utóbbi közt éppen Kriza gyűjtésének java része megmenekült a végső pusztulástól. Ismertettük ennek körülményeit az előbb említett Székely Népköltészet c. kétkötetes kiadványunkban, majd az Arany J. Összes Művek (kritikai kiad.) XIV. kötete 608. és köv. lapjain.

Midőn 1860 nyarán Aranyt a Kisfaludy-Társaság igazgatójává választották s említett két folyóiratát is szerkesztette (1860—65-ben), tömérdek ügyviteli munka szakadt rá, de eközben is szerető gonddal figyelte Figyelő-jében a vidéki írók működését s a népköltési anyaggyűjtést. A VADRÓZSÁK megjelentetését meg-

előző évben, 1862-ben, már a Társaság *rendes tagjává* is ajánlotta Krizát, de — sajnos — e tagajánlás szövege elveszett, s csak Arany lapjának, a Koszorúnak, 1863. febr. 8-i számából ismerjük, az ő közléséből, hogy „Új tagválasztásra került sor. Csak 3 hely lévén üres s ebből egyet betöltetlen hagyni célszerűnek látszott: *titkos szavazattal* meg lón választva két tag: *Kriza János*, a „Vadrózsák” jeles gyűjtője és *Egressy Gábor*” (a színész és műfordító).

Aranynak, mint a Kisfaludy-Társaság igazgatójának első nagy fölfedezése volt Madách Imre „Tragédiája”, melynek 4141 soros kéziratában — Madách kérésére — több mint ezer sorban végzett alapos javítgatást, mintegy harmadrészben egész új sorokkal, hogy költőileg is egész hibátlanná váljon. Ezen kívül még három korszakos jelentőségű kiadvány-sorozatot is elindított: az első *teljes magyar-Shakespeare* (összesen 19 kötet!), majd a teljes Molière-fordítás-sorozatot (5 köt.). Végül a bennünket most legközelebből érdeklő, harmadik nagyszerű kezdeményezése a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* megindítása volt, melynek szerkesztésére a Kisfaludy-Társaság Arany Lászlót (frissen megválasztott ifjú költő-tagját) és Gyulai Pált kérte föl. Már az I. kötetbe fölvettek a Kriza-gyűjtésből egy sorozat balladát, népdalt és népmesét (Később, Kriza halála után a III.-ba is nagy számmal, mint erről alább szólunk.)

Arany 1865 jan. végén leköszönt a Társaság igazgatói tisztéről, amit úgyszólván teljesen ingyen látott el, majd az Akadémia választotta meg őt jan. 26-án, egyhangúlag, titoknokává (ez a későbbi főtitkári, magas ranggal volt egyenlő). Ekkor is rengeteg új munka szakadt rá, hiszen abban az évben fejezték be az új akadémiai palota építkezését, berendezését s nemcsak ezeknek százféle számláival kellett bajlódnia, de az ülések rendezésével, új tagok választásával s nyomdai ügyekkel, könyvtári átszállításokkal, sőt még az új épületre kíváncsiak seregének kalauzolásával is . .

Már az 1865 dec. elején tartott nagygyűlésben két nagy unitárius tudóst tüntettek ki, éppen Arany javaslatára, a Sámuel-féle alapítvány 30—30 aranyos jutalmával, melyet az Alapító nyelvészeti munkákra tűzött ki, — két éven át nem adták volt ki senkinek, így jutott egyszerre kettő erre az évre, mint *sajátkező ajánlásában* mondja Arany: Krizának és Brassai Sámuelnek (közölve a Krit. Kiad. XIV. köt. 102. lapján). Ugyanezt be is jelentette a dec. 11-i ünnepélyes ülésen, a díszterem felavatásakor, Eötvös József elnöklete alatt, de nem érte be ennyivel, hanem arra is gondolt Arany, hogy a szegény püspöknek nemrég megjelent „Vadrózsái” nyomdai adósságait enyhíttesse, illetve a már Gyulainak írt leveleiben említett II. köt. kiadásához is hozzájáruljon a Tud. Akadémia, ezért 1866 márciusában előterjesztést tett az elnökhöz, s a márc. 18-i igazgatótanács ülésen már meg is szavaztatta 300 aranyforint segély kiadását. Eötvös elnöklete alatt ezen az ülésen megjelent többek között Deák Ferenc, Apponyi György országbíró, Károlyi György (Széchenyi alapítótársa) és Mikó Imre gróf, Erdély Széchenyije, a Múzeumegylet alapítója, egyúttal éppen a „Vadrózsák” anyagi megsegítője, amiért előszavában Kriza oly meleg köszönetet is mondott kötetében. A segélyösszeg felét el is küldték, a másiktól azonban még a későbbi utalványkönyvben sem találtunk nyomot. Igaz, hogy e márc. 18-i jegyzőkönyv V. pontja így szól: „Az Igazg. Tanács Kriza *Vadrózsák* c. székely népköltési gyűjteménye folytatásának és bevégezésének elősegítése végett a már megjelent I. és megjelenendő II. köt. annyi példányának, amennyi ez összegből telni fog, megvételére 300 frt-ot határoz fordíttatni.”

Arany az 1873. májusi nagygyűlésen örömmel jelentette, hogy „az akad. nyelvtudományi bizottsága megnyerte Kriza Jánost, a székely nyelvjárások alapos ismerőjét egy *Székely Szótár* összeállítására is”. Nincsen erre vonatkozólag semmi válasz Krizától, de nyilván csak anyaggyűjtésről lehetett még szó ekkor. Alig 2 év múlva pedig Gyulai indítványára az I. osztály (nyelvészeti és irodalmi) fölvette a *Vadrózsák* II. köt. kiadását is, akadémiai költségen, csak hogy már megjelenhessék. Fájdalom, Erdély nagy unitárius püspöke már nem teljesíthette az akadémiai felkérést: 1875 március közepén tüdőgyulladását kapott és 26-án, nagypénteken, elhunyt. Özvegye küldte fel aztán a kéziratokat, azonnómód nyers és rendezetlen állapotban, amint a gyűjtőktől hozzájuk érkeztek s ezekből válo-

gatta össze Gyulai és Arany László a még 1875 végén kiadott *Népkölt. Gyűjtemény* III. kötetét: 29 balladáját, 35 népdalt és 7 eredeti meséjét, legendáját, ebből a becses székelyföldi anyagból. Az akadémiai ünnepélyes ülésen pedig a nagy halottak sorában őt is Arany főtitkár búcsúztatta emígy: „Tagjaink sorában elhunyt Kriza János, a székely népköltés kincseinek legavatottabb gyűjtője, aki maga is a Múzsák kegyeltje volt.” Emlékbeszédet is szoktak tartani a legkiválóbb akadémikusokról, — róla Szász Károly mondott fennkölt szárnyalású nekrológot, mely meg is jelent a Nyelvtud. Értekezések V. kötet 5. füzeteként.

Vadrózsái II. kötetének anyagát később is rendezték és Arany László tervezte is további Kisfaludy-Társaság-i sorozatba vételét, de a Társaság anyagi helyzete és a szerkesztők sokféle elfoglaltsága nem tette lehetővé a kiadást. Arany László együtt lakott az Akadémián édesatyjával, de midőn 1878-ban végleg megvált főtitkári tisztétől és fiát is a bankvezetési gondok egyre távolabb vitték az irodalomtól, ezek a székely gyűjtések is valahol a szekrényekben felejtődtek. Midőn pedig Arany halála után özvegye is elhunyt, 1885-ben fia is kiköltözött a palotából, a lakást átalakították és néhány kötet főtitkári irattal együtt ezeket a folklore-kincseket is levitette a gondnokság a pincébe. Így lappangtak több mint 50 éven át s aludtak Csipkerózsika-álmukat a Krizához egybegyűlt s az Akadémiához továbbított népköltési emlékek, mintegy 1800 kézírásos lap terjedelemben, köztük becses szótári, helynév-emlékekkel is. Csak 1949 őszén, a palota restaurálási és kazánépítési munkálatai idején akadtam rá, mint egyúttal az Akadémia gondnoka és hivatalvezetője, ezekre a roppant kincsekre, egy beomlott száraz pincerészben, rengeteg sok akadémiai számadás és főtitkári fogalmazvány közt, pl. csak Arany kezétől több mint négyezer papírlapra . .

A penésztől borított, elrongyolódott papírok csak hosszas szárítás és fertőtlenítés után váltak rendezhetőkké. Évekig tartott, míg a szakadt lapokat összeraktam, s a folklore-anyagot műfajok és szerzők, illetve gyűjtők szerint csoportosítottam, de — fájdalom — sok száz olyan kézirat is volt a ládák alján, amiket a penészgomba összetapasztott és így örökre búcsút vettünk a menthetetlen, fertőző papíroktól. Ezért oly sok a csonkán maradt mese és ballada épp a Kriza-féle anyagban, de a többi kéziratok közt is.

Kriza hagyatékának roncsaiból a végső számadás most ezt mutatja: hét teljes ballada, 59 népdal, 28 teljes népmese és kb. 200 lapnyi közmondás, tájszó és tánckurjantás, mikhez több száz lapnyi vegyes szójegyzet, néhány püspöki nalottasbeszéd töredéke is járul. Leginkább azt fájlaljuk, mi néprajzosok, hogy mintegy 150 népmesének csupán értelmetlen töredékei és csomó népdalnak is pusztá címei, vázlatai voltak megmenthetők, — de tudományosan fel nem használhatók. A felsorolt *teljes anyagot* adtuk ki aztán 1956 tavaszán a kétkötetes *Székely Népköltési Gyűjtemény*-ben, Kovács Ágnes meseszakértő közreműködésével. Különösen becsesek a Kriza tizenegy gyűjtőbarátjától írt levelek, melyek a gyűjtők személyéről és munkálataikról adnak tarka képet és máig is közöletlenek: Ürmösi Sándor udvarhelyi és Lőrincz István árkosi tanítók, Kiss Mihály unitárius lelkész, Marosi Gergely és Tiboldi István tanítók, Gálfi István királybíró és mások tollából.

Az Unitárius Élet múlt évi 4. számában olvashattuk a Bukarestben kiadott Kriza-kötet ismertetését és így további szakkérdésekre most nem térünk ki, de meg kell említenünk, hogy *R. Filep Imre* püspöki helynök szívességéből még 1956-ban közöltük (*Székely Népköltési Gyűjtemény* II. köt. 430—431. lapon) azt az érdekes Kriza-levelet, amelyet nagyatyjához, Filep Elekhez írt, Mihályfalvára (Aranyos-Torda megye), 1866-ban, becszámolva újabb gyűjtési munkájáról és megköszönve Filepnek „előzékeny részvételét a népies élet egyszerű virágainak gyűjtése munkáiban”; különösen köszönte a *lozsádi dalokat*: „... hogy tudtak azok oly épen megmaradni? Akkor nagy szívósságnak kell lenni a nép lelkében, hogy tisztán megmaradt még a népszellem eredeti sajátsága . . .”

Említett kötetünkben ismertettük ama hosszú Kriza-levelet is, melyet *Arany főtitkárhoz* írt 1866 augusztusában, közölve irodalmi munkássága jegyzékét az akadémiai Almanach számára (1867-ben meg is jelent!)

Részvételünk a Keresztény Békekonferencia munkájában

A Magyarországi Unitárius Egyházak Elnöksége írásban foglalt beadvánnyal fordult a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsához, kifejezve határozott szándékát az Ökumenikus Tanáccsal való együttműködésre. Megelégedéssel adjuk hírül híveinknek, hogy az Ökumenikus Tanács, mely a különböző hazai protestáns és keleti ortodox egyházakat fogja össze, — f. évi március 2-án tartott ülésében örömmel és szeretettel fogadja a Magyarországi Unitárius Egyház szolgálatteljesítését, nevezetesen a KBK (Keresztény Békekonferencia) ügyében számít közreműködésére.

Az Ökumenikus Tanács átiarata dr. Bartha Tibor református püspök, az Ökumenikus Tanács elnöke és dr. Ottlyk Ernő evang. teol. professzor, az Ökumenikus Tanács főtitkára aláírásával — meggyőződésünk szerint — arra a következetes munkára épít a mi esetünkben, melyet Egyházköri Közgyűlésünk, Egyházköri Tanácsunk és Elnökségünk folytat itthon és külföldön; a hívek körében és reprezentatív képviselők esetén különböző helyeken a haladás és a béke szolgálatában.

Öntudatosan hallattuk szavunkat eddig is a vietnami amerikai agresszió ellen, ennek az agresszióknak további eszkáliciója ellen, mert tudjuk, hogy nemes célt szolgálunk, az evangélium szellemében cselekszünk, egy sokat szenvedett nép jelene és jövője mellé állunk. Meg vagyunk győződve a felől, hogy ez a magatartásunk és állásfoglalásunk alapot szolgáltatott az Ökumenikus Tanács döntéséhez. Ezáltal lehetőségünk nyílik arra, hogy a magunk eddigi sajátosan unitárius — hazai és nemzetközi — szerveinken túlmenően egy még átfogóbb szervezet — a Keresztény Békekonferencia — keretében szolgáljuk a békés egymás mellett élés, a haladás, a béke — közelebből a vietnami béke — ügyét.

„ÉS MIKOR A PÜNKÖSD NAPJA ELJÖTT, MINDNYÁJAN EGYAKARATTAL EGYÜTT VALÁNAK.

ÉS LÓN NAGY HITETLENSÉGGEL AZ ÉGBŐL MINTEGY SEBESEN ZÚGÓ SZÉLNEK ZENDÜLÉSE, ÉS ELTELE AZ EGÉSZ HÁZAT, AHOL ÜLNEK VALA. ÉS MEGJELENTEK ELŐTTÜK KETTŐS TÜZES NYELVEK ÉS ÜLE MINDENKIRE AZOK KÖZÜL.

ÉS MEGTELENEK MINDNYÁJAN SZENTLÉLEKKEL, ÉS KEZDÉNEK SZÓLNI MÁS NYELVEKEN, A MINT A LÉLEK ADTA NÉKIK SZÓLNIOK.” Ap. Csel. 2. 1—4.

„TÉRJETEK MEG ÉS KERESZTELKEDJETEK MEG MINDNYÁJAN A JÉZUS KRISZTUSNAK NEVÉBEN A BÜNÖKNEK BOCSÁNATJÁRA; ÉS VESZITEK A SZENT LÉLEK AJÁNDÉKÁT.” Ap. Csel. 2. 38.

KEDVES OLVASÓINKNAK KÍVÁNUNK ISTENTŐL ÁLDOTT KELLEMES PÜNKÖSDI ÜNNEPEKET!

„EL KELL MINEKÜNK PÉTERREL EGYETEMBEN AZ KARDOT TENNÜNK.”

Dávid Ferenc: Rövid Magyarázat, 53. oldal.

(Folytatás a 2. oldalról)

és egyúttal köszöni az Akadémia nagylelkűségét, hogy 300 forinttal segíti a Vadrózsák folytatásának gyűjtését, kiadhatását.

Végül Kriza önéletrajzából, melyet az Akadémia Kézirattára őriz és egész szövegében közöltünk az 1956. évi kiad. II. köt. 436—444. lapján, hadd idézzük ezeket a sorokat (a magam szerény kiadói munkájára is vonatkoztatva), amit Kriza önmagáról írt ekképpen: „... már életem kedves megszokásává, nélkülözhetetlen gyönyörűvé lett ezzel pepecselni, a gyűjtéseket rendezni, szerkeszteni: nekem mindennapi üdítés, amikor csak ezzel is lehet élnem”.

Csak az a nagy keserűség ne fogná el az ember szívét, amikor az elpusztult népmese-anyagra gondolunk, hogy az valójában egy egész III. kötetre való lett volna!

Dr. Gergely Pál

A „Debreceni Disputa”

(Dr. Esze Tamás előadása az Unitárius Teológiai Intézet előadássorozatának keretében).

Dr. Esze Tamásnak, a kiváló kutatónak és történet-tudósnak neve általánosan ismert és tisztelt tudományos körökben. Unitárius híveink is jól ismerik, mert sokrétű munkásságában igen előkelő helyet foglal el az unitárius egyháztörténelem, elsősorban a török hódoltság unitárius múlt feltárása. Erről már több alkalommal írtunk lapunkban.

1967. április 14-én tartott előadásán újabb oldalát mutatta meg rendkívüli és sokszínű egyéniségének. Nemcsak az volt lebilincselően izgalmas, amit mondott, hanem az is ahogy mondotta. Hallgatóságát a feltárt és megszólaltatott adatok újszerű volta mellett színpadon szellemes előadómódja és stílusművészete is leköttette.

Kutatásainak eredménye, — a dolgozat különben hamarosan nyomtatásban is megjelenik — a következő. A magyar irodalomtörténetben, a drámai emlékek között, igen előkelő helyet elfoglaló „Debreceni Disputa” című unitárius vitadráma nem a költői fantázia szüleménye, hanem történeti valóság ábrázolása. Debrecenben két alkalommal volt hitvita Méliuszék és Dávid Ferencék között, és a másodiknak (1569. okt.), a nagyváradi vitát közvetlenül megelőző vitának történetileg ismert adatai megegyeznek a dráma cselekményével. A szereplő személyek pontosan azonosíthatók a történetből ismert személyekkel. Megállapítja, hogy a debreceni hitvitánál a fejedelem kíséretében a kolozsvári kollégium diákjainak egy része is jelen volt, köztük Válaszúti György, a dráma szerzője, és hogy a vita jelentős sikert hozott, mert Debrecenben mintegy 200 családfő kért unitárius papot. Végül unitárius győzelemről azonban sem itt, sem utána Nagyváradon nem beszélhetünk, mert az ún. Partium földesurai ekkorra már egyértelműen Méliusz irányzata mellé állottak. A királyi Magyarország már régebben bezárta kapuit az unitarizmus előtt és ennek az új vallási mozgalomnak az expanziója e kettős gát miatt a török hódoltság területére felé kénytelen fordulni; a Körösök vidékére, Temesközbe, Székesfehérvár vidékére és Baranyába.

A baranyai unitárius misszió egyik vezéregyénisége Válaszúti György volt, a Debreceni Disputa szerzője, aki 1571. végén kerül Pécsre, az első ottani unitárius pap, Jászberényi György mellé rektornak, az unitarizmus lett iskolához. Itt Baranyában ismerkedik meg a vidék nagytehetségű reformátorával, Sztáray Mihállyal és térítési módszerével. Közismert, hogy Sztáray a megsemmisítendő ellenfelet, a katolicizmust, szatirikus drámaival tette nevetségessé és ezzel nyerte meg a népet a reformáció ügyének. Válaszúti György alkotásában a közvetlen élmény frissessége, a szemtanú közvetlen megfigyelése kiváló írói tehetséggel párosult. (Ez a tehetség később a pécsi disputa száraz jegyzőkönyvét is irodalmi alkotássá emelte). Így a „Debreceni Disputa” kora termékei között egyik legjobb szatirává vált és igen hathatós eszközzé az unitárius eszmék terjesztésében.

Csak a régész munkája hasonlítható Dr. Esze Tamás nagyszerű kutatásaihoz. Az unitárius múlt minden emlékeit igyekeztek felőrölni a nagyszerű XVI-ik utáni ellenséges századok. Ami fennmaradt, véletlenül maradt fenn és igen töredékesen. E töredékekből ismét egészet alkotni olyan történész-feladat és eredmény, ami előtt őszinte hálával tisztelgünk e csodálatos szép korszak késői örökösei.

Sz. J.

Felhívás előfizetésre!

Tisztelettel és szeretettel kérjük olvasóinkat, hogy lapunk előfizetési díját, évi 12,— forintot, a mellékelt csekklapon befizetni szíveskedjenek.

Atyafiságos üdvözlettel:
az Unitárius Élet kiadóhivatala

CIVILIZÁCIÓ ÉS BETEGSÉG

Írta: Niederstein Péter. (Versam-i lelkész, Svájc)

Ez a szó: „Civilizáció” — a latin „civis” szóból származik, ami magyarul annyit jelent, mint „polgár”. A civilizáció fogalmán ma mindazokat a technikai eredményeket értjük, amelyek feloldják azokat a korlátozottságainkat, amelyeknek természetesen egyébként alá vagyunk vetve. A telefon pl. minden időben áthidalhatja a legnagyobb távolságokat ahhoz, hogy egy másik emberrel beszélhessünk. Azt az embert nevezzük ma civilizáltnak, aki a technikai eszközöket felhasználja és elhasználja.

Abrándozás lenne pusztán, ha visszavágnánk azokat az időket, amelyekben mindezek nem voltak még meg. Gondoljunk csak a háziasszonyok végtelen örömeire pl. a mosógép tekintetében! Ilyen és más hasonló könnyítésre kell gondolnunk, mert csak így nyerünk jogot arra is, hogy mai civilizációs korszakunkat a kritikai magasztal szemszögéből is megítéljük. Ezt tegyük most.

Feltűnő, hogy a mi szélességi fokunk alatt élő embereknek még sohasem volt olyan jó dolguk, mint most; de mégsem lettünk boldogabbak. Talán éppen az ellenkezője igaz. Általánosságban ma többet panaszkodunk, mint régebben; az emberek elégedetlenebbekké váltak, éppen mint a régi mesében „Öreg halász és a felesége”; igen sokan képtelenek életüknek értelmet adni. Ennek oka, véleményünk szerint, abban keresendő, hogy mi a civilizációtól valami olyat várunk, amit az meg sem adhat. Anyagi értéket felmérhetetlen bőséggel adhat a civilizáció. Az anyagi értékek azonban nem tudják az embert kielégíteni és boldoggá tenni, mert ezt csak azok a benső értékek adhatják meg, amelyeknek gyűjtőneve a szeretet. A rádió és a televízió sohasem pótolhatják egy másik ember szeretetét. Autókkal hiába száguldozunk látványosságtól látványossáig, ez sohasem adhatja meg azt a nyugalmat, amellyel egy szép tájat, vagy akár egy képkiállítást szeretnénk megcsodálni, hogy bensőleg megindítson.

Nem vonhatjuk ki magunkat a civilizáció némely behatása alól. Aki városlakó, kénytelen elszenvedni a közlekedési lármát és benzín-bűzt, amelyet belélegzik. De olyan alkalmakkor is, amikor kikapcsolódhatnánk, rendszerint gyöngék vagyunk erre is. Nem mi uralkodunk a civilizáción, — „a szellemektől, amelyeket megidéztem, nem szabadulhatok”. Ez benső ürességhez vezet s a boldogtalanság érzetét szüli. Az a fajta tökéletes tétlenség pl., mely a tiszta idő áramlásának teljes feloldottságú szemlélésében jut kifejezésre, vagy abban, hogy ezen áramlásban hogyan bontakoztatja ki gyógyító varázsát maga az idő, teljesen idegenné vált számunkra. És a fantázia, ez az isteni adomány is elnyomorodik. Egy kortársunk írja: „Az olyannyira szükséges visszatérés önmagunkhoz, amely után manapság oly gyakran és többnyire őszinteség nélkül sóhajtozunk, sohasem érhető el azon az úton, amely az esti rádió- és televízióprogramok lehetőségein át vezet, vagy az élvetegen megbámult képeslapok illusztrációiból sugárzik felénk... Manapság a legtöbb ember megtettesült terminusnap, telefonáló, díszonáló, tervező, folyton cselekvő és önmagát fel-fűtő munkagép, aki csak egyre nem képes: egyszerűen létezni és ebben a pusztán létezésben azt a boldogságot érezni, amely az ember alkatiságához és egészségéhez nélkülözhetetlenül hozzátartozik.”

Ezzel el is érkeztünk témánkhoz, amelynek „Civilizáció és betegség” címet adtunk. Elvesztettük saját Én-ünket. Belső értékeinket a külsőknek áldoztuk fel. Életünk nem tűnik többé teljesnek, hanem értelmetlennek. Mindenki számára érthető, hogy egy üres és értelmetlen élet, beteg életet jelent. Azokat a betegségeket, amelyeket az effajta élet szül, civilizációs betegségeknél nevezzük. Eme fenyegető kortünet miatt emelte fel szavát Bodamer Joachim, a neves orvos is, prófétai zengésű könyvében, melynek ezt a címet adta: „Az Én nélküli ember, — Hogyan lehetünk ismét boldogok?” (Herder-Bücherei, 21. kötet.) Jelen cikkünk megírásához is ez a könyv adott indítást.

Számtalan testi betegséget legyőztünk már, neveze-

tesen a legtöbb fertőző betegségen diadalmat vettünk. Ezáltal átlagos életkorunk is, korábbi korszakokhoz viszonyítva, lényegesen megnövekedett. Azonban — és ami itt következik, nagyon figyelemre méltó — a civilizált népek sok tagja egyszerűen nem tudja elviselni ezt az egészséget.

Megfigyelhető, hogy „az üres szívű ember” hogyan keres valamely betegségben menedéket. Ez az ember egy olyan helyzetbe menekül, amelyben ő maga válik mások gondjává, amelyben gyengeségével hatalmat gyakorol, avagy egy képzel világot teremt magának, amelyben egészen „jól élhető” állapotúnak érzi magát mindaddig, amíg a valódi élettel nem kerül kapcsolatba. Éppen ez utóbbi a melegágya a napjainkban oly rohamosan terjedő lelki betegségeknek. Feltehetően ezzel szemben a kérdést: nincsen-e meg mindenkiben a természetes idegenkedés minden betegségtől, fájdalomtól és az ezekkel kapcsolatos zavaroktól és veszedelmektől? Lelkünk bizonyos mélységeiben természetesen utasítjuk el a betegség gondolatát, vannak azonban olyan lelki rétegek is, amelyek a betegségre is igent mondanak, többnyire tudattalanul, néha azonban tudatosan is. „Senkit sem lehet meggyógyítani, különösen lelki zavarok és lelki betegségek esetén, ha saját maga is nem kívánja teljes szívvel a gyógyulást. Ezért váltak Amerikában ezek a betegségek valóságos járványokká.” (Paul Tillich). Nálunk is feltűnő azonban a lelki betegségek megszorodása; ez a növekedés is civilizációs betegség.

Felemlíthetjük a szívbetegségeket. Tudjuk, hogy ezek ma a legelterjedtebb betegségek. Miért? Mert egy izgalom-világ hatásainak vagyunk kitéve. Aki autót vezet, állandó feszültségben van; minél nagyobb a sebesség, annál nagyobb a szív megterhelése. A sebesség is tehát egy ilyen betegítő izgalom. Megemlíthetjük továbbá a lármát, a túlságosan erős fényt, valamint az egész hajszás életforgatagát a nagyvárosi viszonyoknak. Ez az izgalomvilág, amely hatásainak szakadatlanul és öntudatlanul — erőnket meghaladó módon — alá vagyunk vetve és amely hatásokra szüntelenül reagálnunk kell, képezi alapját annak, hogy az egykor vezető helyet elfoglaló fertőző betegségek helyét elfoglalják a keringési zavarok. Szívbetegségekként jelölhetjük: az arteriosclerosis-t, a magas vérnyomást és a szív-infarktust; régebben az öregség jelei voltak, ma ifjú embereknél észlelhetők hasonló panaszok. „E három betegség állatoknál spontán módon sohasem jelentkezik, de kísérletileg kiválthatók, ha pl. a kísérleti állatokat egy futó-dobban túlzott testi megerőltetésnek teszik ki, vagy huzamosabb ideig erős fényvel kápráztatják, vagy állandó lármával izgatják; ha tehát pontosan azoknak az életfeltételeknek vetik alá, amelyek bennünket mai környezetünkben körül-fognak.” (Bodamer).

A szívbetegségek korai kifáradáshoz és kimerültséghez vezetnek. Ezért szinte korlátlanul élünk nikotinnal, vagy más felkoraócsoló szerrel; és az álmatlanságot, amely a kifáradás és a kimerültség következménye, altatószerekkel akarjuk legyőzni. Az emberi erők túlterhelése az „izgalom-világ” hatásaival és azok legyőzésére irányuló törekvés stimuláló gyógyszerek által, — ez képezi az alapját szinte valamennyi szív- és keringési zavarnak korunkban.

A felkoraócsoló szereken kívül a ma emberének szüksége van arra, amit saját természetes forrásaiból már nem tud meríteni, ti. nyugalomra, kikapcsolódásra, lelki harmóniára. A gyógyszeripar a modern lélek igényeiben hamar felismerte a kitűnő piaci lehetőséget és rendkívül ügyes reklámok útján dicséri egy egész sor gyógykészítmény hatását, amelynek segítségével elérhető, hogy felszabadulnak, vidámnak és kiegyensúlyozottnak érezzék magad. Kézenfekvő azonban, hogy ez a folytonos gyógyszermanipulációja az embernek végül is azt eredményezi, hogy ellenállásra képtelen áldozatává válik a külvilágnak.

Meg kell említenünk azt is, hogy a mai ember mindenfajta fájdalommal szemben egyre érzékenyebbé vá-

lik és ezért minduntalan a látszólag megmentő gyógyszer után nyúl. Ez ma már szinte gyermeki túlértékességhez vezetett. Mert az ember, akinek üres a szíve, képtelen felfogni, hogy az ember lényegéhez nemcsak az egészség, hanem a fájdalom és betegség is hozzátartozik. Az emberi természet ugyanis igényli, hogy ne csak az egészséget, de a betegséget se fogja fel gonoszként, hanem tekintse jobbik részünkhöz tartozónak. Jónak kell találnunk azt, hogy az egészség állandó harcból áll a betegséggel szemben! (A fordító kiemelése.)

Végezetül még ezt: A mi világunk nem ismeri az öregség szépségeit. Régen a fiatalok lehetőleg öregebbnek akartak kinézni, mert csak az öregség adott rangot és tekintélyt, ma viszont fiatalnak tűnni már magában is nagy társadalmi és hivatásbeli előnyt jelent úgyannyira, hogy a fiatalság kényszere alól lassan már senkisémmé meri kivonni magát. Az öregség tagadása, egyben a halál tagadása is. Némely helyt a jó erkölcs elleni vétségnek számít manapság öregségről és halálról még akárcsak beszélni is. Az öregség megtagadása, a halál gondolatának elvetése lelki egyensúlyzavarokhoz vezet, félelem-neurózisokat szül, amelyeknek gyakorisága egy további civilizációs betegséget teremt.

Megszakítjuk további ábrázolását azoknak a betegségeknek, amelyek civilizációnk uszályában fellelhetők. Világosnak tűnik: Egy üres szív, egy olyan szív tehát, amely már képtelen valamely szeretetet felfogni, vagy szeretetet adni, olyan megterhelést jelent, amellyel az ember huzamosabb időn át megbirkózni nem tud. Egy ilyen túlterhelt ember, szív- és keringési zavarokban betegszik meg, gyomordaganata keletkezik, savtúltergése és pajzsmirigy zavarai támadnak, vagy idegrendszerének egy része kerül a túlfeszítettség állapotába, vagy valamilyen más formában válik beteggé, de beteggé lesz.

Ezzel ajkunkra tódul a kérdés: Ki gyógyít meg minket? Mi, keresztények, ezzel a kérdéssel Jézushoz megyünk.

Az evangéliumok sok gyógyítási történetet tartalmaznak. Azt mutatják ezek a történetek, hogy az ember lelki állapota vonatkozásban áll betegségével. Az evangéliumok többek között arról is tudósítanak, hogy Jézus, aki ezeket a dolgokat ismerte, a bűnnek előbb bűnei bocsánatát hirdette s csak ezt követően egészsége helyreállítását (Márk 2,1. stb.). Jézus számára nyilvánvaló volt, hogy bűn és betegség kapcsolatban állanak egymással. Természetesen nem minden betegséget foghatunk fel valamely bűn következményeként, ezt számunkra Jób könyvének nagyszerű költészete is kifejezi; Jób önhibáján kívüli betegségben szenved. És Jézus maga is éles különbséget tesz az önhibán

kívüli és az önhibájú betegsége között az embernek. Ilyen megkülönböztetéseket nekünk is tennünk kell. A mi időnkben nem egy, önhibánkon kívüli betegség létezik. De ezek, ha helyesen látjuk, általában nem civilizációs betegségek.

Ezért csendüljön különös hangsúllyal fülünkbe a béna meggyógyításának története. Azt akarjuk ti. hangsúlyozni, hogy civilizációs betegségeink oka: önhibánk. És valamely betegség, amely önhibánk következménye, csak gyökeréből fakadóan kezelhető és győzhető le; ezt fejezi ki világosan Jézus. Ezért kell felmérnünk azokat a hibákat vagy bűnöket, amelyek civilizációs betegségeinkhez vezetnek. Már bevezetőnkben jeleztük ezt röviden és az „üres szív” jelszavával jelöltük és mintegy vörös fonalat vezettük végig egész vizsgálódásunkon. Ezt a fonalat akarjuk még egyszer megragadni.

A civilizáció a maga technikai eredményeivel sokban megkönnyíti életünket. Hálánk mégis elmarad, mert ez a civilizáció által nyújtott megkönnyebbedés csak az anyagi javakban jut kifejezésre s csak ebben a vonatkozásban von mágikus erővel a maga megkötő hatásai alá. Izzalmaival életünket nyugtalaná és zaklatottá teszi. Értékek, amelyek örök érvényűek és az ember számára egyedül képesek benső gazdagságot és mélységet adni, elnyomorodnak. És ez a mi hibánk, a mi bűnünk, amelyek az említett modern betegségek karjaiba hajtanak. Ezért van szükségünk megbánásra, jóvátételre, új eszmélkedésre. Mely irányban kell ennek megtörténnie, ezt kívánjuk még végezetül jelezni.

Aszkézist kell gyakorolnunk a külvilág vonzásaival szemben, amilyen mértékben ez egyáltalán lehetséges számunkra. A keveset kell választanunk és a sokat el kell vetnünk. Előbbrevalónak kell tartanunk a nyugalmat a száguldó rohanásnál, az állandót a változatosnál, a magunk Én-jét a külvilágnál. Pascal az emberek nyomorát abban látta, hogy képtelenek a négy fal között megmaradni. Alá kell szállanunk a nyugalom mélységeibe, amely arra kényszerít, hogy saját szívünk ürességével szembenézzünk; ez az alámerülés a nyugalomba végeredményben olyan hatású, mint alámerülés egy megifjító, erősítő fürdőbe. Képesé tesz hinni, remélni és szeretni. Ez a szívnek ama gazdagsága, amellyel Jézus a betegeket gyógyítja. Ez a gazdagság képesé tesz ismét a megidézett szellemek megbabolására és újra szilárdan fogjuk kezünkbe a gyeplőszárazakat. Csak egyedül a gazdag szív képes a civilizáció javainak igazán örvendezni és egyedül ez képes könnyedén és vidáman megragadni azokat a kérdéseket és feladatokat, amelyeket Isten oly sürgetően a mi korunk küszöbére helyezett.

(Németből fordította: R. F. I.)

A RADIKÁLIS REFORMÁCIÓ

Dr. George H. Williams harvardi professzor könyve

A XVI. században jelentkezett reformáció irányzatait a történetírás sokféleképpen osztályozta. Más rendszert alkalmaztak a hazaiak és mást a külföldiek. Egymástól eltért a világi és az egyházi történetírás, bár régebben az utóbbi úgy idehaza, mint külföldön hatással volt az előbbire. Örvendetes az az objektivitás, amivel az utóbbi évtizedekben úgy a világi, mint néhányan az egyházi történetírók közül, a reformációs korszak mozgalmainak haladó szellemiségét értékelik.

A hazai felekezeti történetírás megállapításai közül a legtöbb vitára dr. Révész Imre, akkor debreceni református teológiai professzor, akadémikus osztályozása adott, aki a protestantizmust reformátori és nemreformátori irányzatokra osztotta, s az utóbbiak körében rólunk unitáriusokról, mint a „rajongó hullám” képviselőiről, emlékezett meg.

Dr. Williams professzor kilencszáz oldalt meghaladó hatalmas munkája az 1520–1580 közötti hatvan esztendő szellemi és egyházi irányzatainak a történetét ismerteti széles körű tudással, évtizedes kutatómunka alapos eredményeként.

Dr. Williams a tridenti katolicizmus mellett a refor-

máció régebben klasszikusnak nevezett formáit magisztrális — hatalomhoz kötött és hatalmat gyakorló — reformációnak nevezi; ide sorolja a lutheri, a reformált zwingliánus és kálvini, valamint az anglikán irányzatokat. Ezzel a magisztrális reformációval szemben nevezi a könyvében tárgyalt irányzatokat, találó összefoglaló névvel, radikális reformációnak.

A radikális reformáció az európai országokban számos irányzatban jelentkezett. Dr. Williams körükben is három fő ágazatot jelöl meg s ezeket anabaptistáknak, spirituálistáknak és radikálisoknak nevezi. A lengyel és magyar unitáriusok képviselői között e három irányzat legértékesebb vonásai megtalálhatók. A radikális reformáció hívei elsősorban nem a „reformáció”, hanem a radikálisabb „restitúció” eszméje mellett foglaltak állást. Az Erasmus által félig kimondott „harmadik egyházat” akarták a radikálisok létrehozni, amely sem nem katolikus, sem nem protestáns. Ennek az irányzatnak a képviselői közül Münzer Tamás, Servetus, Gentile, Dávid Ferenc és társai mártírhálállal pecsételték meg e gondolatokhoz való hűségüket.

A radikális reformáció különböző irányzatait ismer-

teső alapos munka egyes megállapításainak ismertetésére, valamint egy-egy tételének a vitatására még vissza kívánunk majd térni. Ezt az 1962-ben Philadelphian megjelent érdemes munkát egyházi könyvtárunknak a londoni dr. Williams-alapítvány küldte meg, melynek titkára és könyvtárvezetője Kenneth Twinn angol unitárius lelkész, e sorok írójának egykori oxfordi tanuló társa, aki azok közé a barátaink közé tartozik, aki ír, olvas és beszél magyarul is.

Dr. Williams könyve a magyar unitarizmust az 1560-as években történt megjelentetésétől Dávid Ferenc haláláig ismerteti. Dr. Wilbur angol nyelvű összefoglalásán túlmenően felhasználta az azóta külföldön és itthon is megjelent irodalmat, köztük a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában 1961-ben megjelent Pirnát Antal tollából, német nyelven kiadott tanulmányt is.

A nemrégiben elhunyt dr. Révész Imre akadémikus, ny. református püspök, akinek történetírói megállapításairól fentebb már említést tettünk, dr. Szent-Iványi Sándornak külföldön, magyar nyelven „A magyar vallásszabadság” címen megjelent s lapunkban röviden már ismertetett munkájához, a szerzőhöz írt levélben fűz reflexiókat. Levele másolatát egyházunk címére is megküldötte. E tájékoztatásból ide kíváncsoznak a következő sorok:

„Amiben nézetem ezt a korszakot illetően csakugyan alaposan megváltozott: az a protestantizmusnak reformátori és nemreformátori félre való felosztása. Ezt csak dogmatikus-konfesszionalista korszakomban láthattam így. Azóta azonban szilárdul kialakult az a meggyőződésem, hogy a reformációt az európai—amerikai politikai és társa-

dalomtörténetben leghaladóbb erőtenyezővé épp a radikális reformátorok, Münzertől Foxig tették, és hogy ezeknek meg a Serveteknek, Dávidoknak, Acontiusoknak, Castellióknak éppúgy megvan a helyük a protestantizmus nagy eszmei közösségében, mint Luthernek, Zwinglinek és Kálvinnak — akik viszont nem lelki sötétségből, hanem társadalmi osztályhelyzetük korlátai és ideológiai előképzettségük egyoldalúságai miatt nem tudtak túlmenni azon a ponton, ahol megállapodni véltek. Véglegesen G. H. Williams-nek „The Radical Reformation” c. hatalmas műve erősített meg engem ebben a már két évtizede kialakult meggyőződésemben (kiállott nagy betegségera egyik lelki nyeresége volt, hogy ezt a könyvet hosszú lábadozásom alatt, kénytelen szobafogságomban alaposan áttanulmányozhattam). A vallásszabadsági gondolatnak ezek a radikális reformátorok a legbátrabb és legkövetkezetesebb zászlóvivői, akik azonban — mint ez egyebek mellett éppen Williams könyvéből is elsőprő erővel bebizonyul — erre az elszánt és mérhetetlen sok mártírvérrel megpecsételt zászlóhordozásra kispolgári-plebejus osztályhelyzetükből kapták az alapindítást, óriási többségükben.”

A nagy könyv íróját szeretettel köszöntjük s kívánjuk, hogy valóra váljanak alulírottához írt levelének soraiban kifejezésre juttatott tervei, hogy a radikális reformáció szellemében született, egyetlen mai napig fennmaradt egyháznak — a magyar unitárius egyháznak — négyszázéves fennállása alkalmából, 1968-ban, rendezendő ünnepségeire személyesen eljuthasson.

Ferencz József

HÍREK

Pünkösd ünnepén, mindkét napon, ünnepi istentiszteleteket tartunk és úrvacsorát osztunk templomainkban (május 14-én és 15-én). Budapesten, a Nagy Ignác utcai templomunkban elsőnapján d. e. 11-kor, másodnapján d. u. 6-kor; a Hőgyes Endre utcai templomunkban elsőnapján d. e. 10-kor, másodnapján d. u. 6-kor tartjuk istentiszteleteinket. Az úrvacsorát megterítéséhez adományokat tisztelettel és szeretettel kérnek és átvesznek az egyházközségek lelkészi hivatalai.

A bibliaórák, Budapest IX. Hőgyes Endre u. 3. szám alatti lelkészi hivatalban kéthetenként kerülnek megtartásra, legközelebb május 8-án és 22-én, június 5-én és 19-én, mindig a hétfői napon, d. u. 6 órai kezdettel.

Dr. Csiki Gábor ny. püspöki helynök neve is szerepel abban az amerikai nekrológban, amely felsorolja az elmúlt évkönyv megjelenése óta elhalt nevesebb unitárius személyiségeket.

Az I. A. R. F. negyedévi szemléjének 1967. évi tavaszi száma az 1966. évi nyári londoni kongresszus előadásait és vitáit összegezi. Ezen a kongresszuson a magyar unitárius egyház delegációja is részt vett, R. Filep Imre püspöki helynök és Ferencz József főgondnok személyében, s munkájával igen tevékenyen hozzájárult az elért eredményekhez.

Az I. A. R. F. soronkövetkező világkongresszusát 1969. júl. 11—19 napjain az amerikai Bostonban tartják. Az időpont egybeesik az amerikai unitárius-univerzalista egyház évi közgyűlésével és így rekord részvételre számítanak az Egyesült Államokból és képviselőket, delegációkat várnak a világ minden részéből. — a magyarországi unitárius egyházból is.

Pethő István ny. püspöki helynök feleségével márc. 25-én Svájcba utazott fia meglátogatására. Kívánjuk, hogy az ott töltendő hetek után plihenten és jó egészségben érkezzen haza; arra a munkára, melyet anyaszentegyházunk előmenetelére együtt végeztünk.

Kálnoki Kis Tamás V. éves teológus, budapesti segédlelkész diploma-vizsgálója június 30-án lesz a budapesti Unitárius Teológiai Intézetben. Sok sikert kívánunk!

Urban Waclaw krakkói egyetemi professzor áprilisban tanulmányútra Budapestre érkezett. Itteni tartózkodását fel-

használta R. Filep Imre püspöki helynök és Ferencz József főgondnok meglátogatására is. Urban professzor is egyike azoknak a lengyel tudósoknak, akik jó ismerői és kutatói a XVI.—XVII. századi lengyel unitárius mozgalmaknak.

Papi békegyűlésen vettek részt nagybudapesti lelkészeink március 8-án az Új Városháza nagytermében. Az előadást Szamosközi István református püspök tartotta „Szociálista államunk demokratizmus és a Hazafias Népfront feladata” címen. Az érdekes tartalmú és nagyon megszívlelendő előadás széles körű tetszést váltott ki.

Húsvéti ünnepének rögzítése régi problémája a különböző nemzetközi egyházi és világi szervezeteknek. Most az Egyházak Világtanácsa azt javasolja, hogy az április hónap második szombatját követő vasárnapon ünnepeljék húsvétot, s ezzel megszűnne húsvét mozgó-ünnep jellege. Érdeklődéssel várjuk a fejleményeket.

A romániai magyar unitárius egyház februári főtanácsi ülésén az ünnepi beszédet Lukácsi Mózes eszékfalvi lelkész tartotta. A Főtanács számos tisztségre vonatkozóan választásokat tartott, a régi-újak közül többet visszaválasztottak, de úgy a Főtanács, mint a Képviselő Tanács tagjai közé, sok új ember került be.

Dr. Kiss Elek kolozsvári unitárius püspököt 79. születésnapján, március 28-án, igen sokan felkeresték és jókívánságokat tolmácsoltak dr. Mikó Imre főgondnok és dr. Kovács Lajos főjegyző, teológiai professzor vezetésével. A jókívánságokhoz mi is csatlakozunk és a Főtisztelendő úrnak még sokáig tartó jó egészséget és töretlen munkakedvet kívánunk.

Hans van Gennep igazgató, az I. A. R. F. hágai központi irodája igazgatójának férje, aki az utóbbi évtizedben évenként ellátogatott Magyarországra, betegesen kórházban fekszik. Betegágyához mi is elküldjük őszinte testvéri jókívánságainkat, kérve a szeretetnek és megtartásnak egy igaz Istenét, hogy adja vissza drága egészségét.

Az angol unitáriusok évi közgyűlésüket ápr. 7—11 napjain NOTTINGHAM városban tartották, a hétvégét magában foglaló napokon, s így nagyobb volt a világlak részvétele. Az amerikaiak részéről dr. T. Hopkins alelnök és Dr. M. Kapp a külügyi osztály igazgatója volt jelen. Az I. A. R. F. elnökségét Dr. P. Dalbert elnök akadályoztatása miatt dr. W. Cramer főtitkár képviselte.

A közgyűlés Fred Kenworthy lelkész, a manchesteri Unitarian College igazgatóját, a neves egyháztörténészt választotta elnöknek. A megválasztásra javaslat-

ba hozott tanácsstagok névsorában **Kereki Gábor** croydoni lelkész nevét is olvashatjuk.

Az ENSZ New York-i központja mellé állandó megfigyelőt küldött ki az amerikai unitárius univerzalista egyház dr. Dana E. Klotzle lelkész személyében, aki a New Yorkba látogató érdeklődőkkel ismerteti ennek a szervezetnek a munkáját és magát az épületet is.

Dr. Kafka Dusan prágai unitárius vezető lelkész a Német Szövetségi Köztársaság több unitárius és szabadelvű gyülekezetében tartott előadást.

Dr. Alice Masaryk, a csehszlovák köztársaság első elnökének leánya, 87 éves korában Chicagóban meghalt. Az elhunyt egész életén át buzgó tagja volt az unitárius egyháznak.

A kelet—nyugati kapcsolatok ápolása érdekében a második világháború alatt sokat szenvedett Coventry város John F. Kennedyről elnevezett kultúrházában, március 3—5 napjain, az ottani ifjú kommunisták és a keresztény fiatalok társasága közös konferenciát tart. A részt venni szándékozók az angol unitáriusok központi ifjúsági osztályán keresztül is jelentkezhetnek.

Az angol unitáriusok békeszolgálati szokásos börtön gyűlései felhívását azzal adta közre, hogy az összeget a vietnami szenvedő gyermekek megsegítésére fordítja.

Adományok

Lelkészi nyugdíjalapra:

Ferenczy István 50. — Homoki Lajos 40. — T. Borbély Pál 30. — Imre Károlyné 20. — Szalay Lajosné 15. — özv. Kovács Sándorné és Szánthó Béláné 10—10 Ft.

Unitárius Életre:

Nagy Géza és Szatmári Dénes 50—50 Ft.

UNITARIUS ÉLET

Laptulajdonos a Magyarországi Unitárius Egyházkör

Főszerkesztő és felelős kiadó:
R. Filep Imre

Felelős szerkesztő: Bencze Márton

Évi előfizetési díj: 12.— forint
Budapest IX., Hőgyes Endre utca 3. szám

Táv.: 137—186. Csekk.: 50.561—VIII.

INDEX: 25.842.

67.01359/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Bolgár Imre igazgató